DE ANTIQUIS
FORMULIS FIDEI
EARUMQUE USU
EXERCITATIO

HABITA

IN COLLEGIO ROMANO

Anno MDCCLVI. Mense Septembri
Die 2. a PP. Soc. Jesu.

ROMÆ, MDCCLVI.

EX TYPOGRAPHIA GENEROSI SALOMONI
SUPERIORUM FACULTATE.

DE ANTIQUIS FIDEI FORMULIS EARUMQUE USU.

Nihil est, quod, meo quidem judicio, luculentius illustrare Ecclesiæ traditionem, atque apertius demonstrare possit (cui quidem traditioni exponendæ, atque illustrandæ quilibet vero nomine Theologus studia sua potissimum impendere, ac consecrare deberet) quam formularum Fidei, quæ in Catholicis Ecclesiis obtinuerunt, solers, & accurata inquisitio, ac docta, prudensque explicatio. Nam Patrum uniuscujuslibet scripta, privatum hominis unius sensum significare plerumque possunt; hæ vero formulæ universi populi illius cum Pastore, atque Episcopo suo fidem. Itaque mirum mihi quandoque accidit cogitanti, quantopere in Patrum operibus eruendis, recognoscendis, illustrandis, recentiorum præsertim eruditorum hominum laboraverit industria (& sane merito, non enim eos reprehendo, sed laudo, & commendatione omnium, atque præconiis dignos judico), cum formulas has neglexisse penitus videantur. Non me præterit, Binghamum hominem heterodoxum, quasdam illarum antiquissimas collegisse (1); Joannem Garnerium virum doctissimum, atque acutissimum Pelagianorum historiæ explicandæ hoc quoque addidisse, ut de libellis fidei scriptis ab auctoribus, & præcipue defensoribus Hæresis Pelagianæ, dissertationem scriberet (2); item Quesnellum (3) de Fidei libellis, quæ in Canonum Codice illo suo in-

 vene-

(1) Origin. Eccles. L. x. cap. 4.
(2) Dissertat. v. pag. 283.
(3) Dissert. XIV. ad Oper. S. Leon. tom. 2. pag. 376.

venerat. Verum qui diligentius formulas antiquas omnes, aut illustriores saltem editas conquisierit, collegerit, illustraverit, equidem novi neminem (1). Atqui acuere homines debebat Hæreticorum ipsorum exemplum, qui fidei eorum recentiores formulas (quod in eo se præsidium aliquod reperire posse credebant) collegerunt: extatque opus inscriptum, *Corpus, & syntagma Confessionum Fidei* (2). Nec Catholicorum modo, sed Garnerii exemplo, Heterodoxorum etiam suas colligere oportebat, quod hoc quoque ad eorum errores cognoscendos, refutandosque juvare plurimum posse videatur. Speramus tamen, cum dies semper aliquid afferat novi, novum etiam hoc Ecclesiasticæ Traditioni præsidium aliquando non defuturum. Nos, quibus nunc scheda dumtaxat adolescentibus nostris, exercitationis argumentum scribenda est, brevissima capita quædam, quæ ad hujusmodi formularum usum spectant, attingemus.

2. Antea tamen diversa formularum ipsarum genera distinguenda. Nam alia, ut diximus, Catholicarum Ecclesiarum sunt, quibus fidem suam adversus Hæreticos, a quibus infestabantur, explicabant, atque alia sunt ipsorum Hæreticorum, quos quidem, formulas has variasse identidem, nulla alia necessitate, quam tuendi erroris, vel declinandi argumenta Catholicorum consuevisse, ex historia constat, præter Hæreticorum ipsum ingenium, *quorum sermo*, ait S. Hilarius (3), *in orbem semper, & circulum erroris inflexus, nihil tenens, & in nullo consistens, indefinita sententiæ cursu, recursuque jactatur*. Sunt præterea ex ipsis vel Catholicis, vel Hæreticis formulis aliæ, quæ omnia Fidei capita præcipua explicant; aliæ, quæ unum, vel alterum dumtaxat; quod illud nimirum profiteri maxime ii, quorum causa formula condita est, deberent, aut vellent. Tale est symbolum, quod fidei Elipandianæ dicitur (4) & quod inscribitur (5) Professio fidei Gerberti Remorum Archiepiscopi. Diversitates formularum alias negligimus, quod ad institutum nostrum necessaria non est earum distinctio. Omittendum tamen non est, etsi aliæ aliis longiores sint formulæ; ut formulæ tamen sint, brevitatem aliquam servare debere.

(1) Antonius Augustinus Touttè ad Cyrill. Hierosol. in Observat. ad Symbol. Hierosol. pag. 80. suam quadam Symbolorum Collectionem memorat; *uti nostram Symbolorum collectionem vel leviter inspicienti patet*. Sed hanc nunquam videre potui.

(1) Genevæ 1654. (2) In Psalm. 1. num. 3. (4) Tom. XIII. Biblioth. PP. edit. Lugdum pag. 363. (3) Coll. CC. Hard. tom. 6. part. 1, col. 725.

bere. Quare Magnus Senonensis Archiepiscopus (1), *Est breve Fidei verbum, & olim a Propheta praedictum, quoniam verbum breviatum faciet Dominus super terram*. Apostolicum Symbolum, formularum omnium fontem, *Brevem & perfectam Fidei confessionem* vocat S. Leo (2). Brevitatem hanc requirebat rudium puerorumque institutio, cui fidei formulae pleraeque inserviebant: praecipue cum scribi a Catechumenis non possent, sed essent mandandae memoriae. Atque hinc Augustinus (3); *Est autem Fides Catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriaeque mandata, quantum res passa est brevitate sermonis, ut incipientibus atque lactentibus paucis verbis credendum constitueretur, quod proficientibus, & ad Divinam doctrinam surgentibus multis verbis exponendo esset perficiendum*. Postremum hoc opus, quod ad *Proficientes* spectabat, *Tractatus* communiori vocabulo dici consuevit; Formulae vero fidei μαθήματα, quód memoriter discerentur, a Catechumenis, ut Valesius explicat (4), & usitatiùs etiam *Symbola*, cujus postremi nominis variam interpretationes PP. (5) afferunt; ego certissimam puto, quae idem ita explicat, quod sit *tessera quaedam & signaculum*, ut Maximus Taurinensis etiam interpretatur (6), *quo inter Fideles perfidosque secernitur*. Itaque Rufinus (7), Hincmarus (8), iisdemque verbis Theodulphus (9), aliique *Indicium* interpretatur, & *signum*. *Indicium*, ait Hincmarus (10), *quia per id indicatur Fidei integritas*: *Signum*, *quod eo bene retento & intellecto Fideles ab Infidelibus secernuntur*. Sed de nominibus non est meum disserere, eaque explicavit Bingamus (11), nec tamen omnia: quare & hoc postremum, quo *Indicium*, & *signum* dicitur praeteriit.

3. Atque hic primus Symbolorum, sive Formularum Fidei usus; ut ad pueros, & rudes praesertim in Fide instituendos informandosque adhiberentur; ut ita facile possent summa & praecipua capita Christianorum dogmatum cognoscere, & memoria retinere. Atque hinc nimirum *Traditio Symboli*; hinc *Symboli redditio*, hinc etiam *Scrutinium*, quae in Liturgicis libris toties occurrunt. Nam ad Symbolum, utrum nimirum memoria illud Catechumeni tenerent, pertinuisse Scrutinium, indicat

(1) De Myster. Baptism.
(2) Ep. 27. ad Pulcher. cap. 4.
(3) Lib. de Symbol. cap. 1.
(4) Ad Socrat. lib. 1. cap. 8.
(5) V. Rufin. expos. Symb. Bedam lib. 2. cap. 23. Comment. ad Proverb. Hincmarum &c.
(6) Hom. in Symb.
(7) L. all.
(8) Lib. de Baptismo cap. 1.
(9) De Ordin. Baptism.
(10) Ep. ad Presb. Remens. de Baptism.
(11) L. all.

dicat Magnus Senonensis (1); *A scrutando dicitur Scrutinium; quia tunc scrutandi sunt Catechumeni, si rectam jam noviter fidem Symboli eis traditam firmiter teneant*. Alii a scrutanda potius eorum voluntate, & in proposito amplectendæ Christianæ Religionis constantia, deducere videntur, ut Leidradus (2); *Eo quod*, inquit, *ibi scrutarentur corda credentium & dubitantium a sacerdotibus, ut intelligerent, quis ad baptismum jam rite admitteretur, quis adhuc differetur*: quam rationem attigit etiam laudato loco Magnus. Ex hac veluti duplici scrutatione, quod eorum voluntatem in Fide amplectenda, & quod scientiam in tenendo Symbolo periclitarentur, factum puto; ut duplex esset modus Symboli enunciandi; Indicativus unus; alter, ut ajunt, Interrogativus. Antiquissimum esse hunc modum, interrogando fidem de singulis Fidei articulis a Catechumenis exquirere, tradit Menardus (3) ex Dionysio Alexandrino, Cypriano, Optato &c. Sed alium exclusisse non puto, atque unum alteri junctum, uti nunc etiam fit in ipso Baptismatis sacramento; atque olim factum, præter cetera illud indicat, quod in Sacramentario Gregoriano Pamelii legitur (4); *In Sabbato Sancte Paschæ ad reddentes dicit Dominus Papa post* πιςεύεις: quam lectionem, de qua vir doctus dubitat, Amalarius confirmat (5). Indicativo vero modo Symbolum pronuntiatum, & cum reddebatur, & in ipso baptismo, ex Ritualibus antiquis libris constat. Interrogativus ergo ille eò pertinebat, ut exploraretur voluntas, Fidem, & quæ Fidei sunt dogmata profitendi: itaque erat professio & testimonium quod ab ipsis reddebatur, ut de eorum voluntate constaret. Atque ita explicari posse credo, quæ de numero Scrutiniorum vario in eadem Ecclesia, iisdemque temporibus leguntur; quod scilicet prima Scrutinia, quibus voluntas præcipue explorabatur, necdum Symbolum traditum erat, in Scrutiniorum numero non haberentur. Quod fecisse videtur Jo. S. R. E. Diaconus in epistola ad Senarium, quam Mabillonius produxit (6). Respondens enim Senario interroganti; *Quare tertio ante Pascha scrutinentur infantes?* scribit, *Dehinc quodam profectu, atque provectu ille, qui dudum exsufflatus diabolicis laqueis pompisque renuntiaverat, Symboli ab Apostolis traditi, jam meretur verba suscipere; ut qui paullo ante solum Catechuminus dicebatur, nunc etiam vocetur Competens vel Electus. Conceptus enim*

(1) De Myster. Baptismat. ap. Marten. tom. 1. vet. edit. pag. 158.
(2) Lib. de Baptism. cap. 1.
(3) In Sacrament. Gregor. not. 321.
(4) Tom. 2. pag. 263.
(5) De Ecclesiast. offic. lib. 1. cap. 23.
(6) Tom. 1. Mus. Ital. pag. 69. edit. Paris. 1724.

enim est in utero matris Ecclesiæ, & vivere jam incipit, etiamsi nondum sacri partus tempus expleverit. Tunc fiunt illa quæ ab Ecclesiastica consuetudine Scrutinia dicitantur. Notum est, in Romana Ecclesia ante ipsam Symboli Traditionem aliquot Scrutinia fieri consuevisse; quæ Scrutiniorum numero habere non videtur Joannes; ideo fortasse positum est in ea interrogatione *Tertio*. Quamquam commodiùs fortasse referas ad numerum dierum ante Pascha; nam ex ordine Romano (1); *Quarta feria apud cultores Ecclesiæ in apertione aurium dicitur. Eadem die agitur Scrutinium Tertium, quod maximum est inter septem Scrutinia .... eadem die percipiunt Orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho S. Paschæ.*

4. Alter est usus Symboli, quo inter sacras preces adhibetur in Sacramentis administrandis, decantandis Officiis Divinis, & Sacra Liturgia. Verùm hac de re tam multi ex Liturgicis Scriptoribus (2), ut neque hæc illorum describere videatur fore operæ pretium, & quod illis addam habeo nihil. Commemorabo illud dumtaxat; Symbolo Apostolorum, & Nicæno, aliud additum, nomine S. Athanasii. *Hæc tria Christianæ Religionis principia* (3) appellat Anselmus Beccensis. Mysticas vero significationes quasdam in modo ea pronuntiandi, Vaurensis Concilii PP. (4) agnoscunt. Sed, quod ex usu hoc Ecclesiastico, in quo *S. Athanasii Symbolum* appellatur, pro vero ejus auctore asserendo Athanasio, argumentum repetit Bellarminus (5), infirmum omnino est. Nam præterquamquod, nunc quoque in Ecclesiasticis libris nonnulla leguntur adscripto Augustini, Hieronymi, Ambrosii, aliorumque PP. nomine, quæ eorum nequaquam esse, communi veluti consensu ab eruditioribus Criticis decernitur; serius usu receptum est, ut in Divinis Officiis Symbolum hoc recitaretur. Cum in Regula S. Benedicti nulla ejus mentio habeatur; colligunt Sæculo VI. minime inductum esse hunc morem; etenim alia ibidem commemorantur. Quin etiam ante Sæculum VIII. probari non potest id factitatum fuisse, sive ante Hattonem Basileensem, id statuentem in Capitulari (6); *ut Fides S. Athanasii a Sacerdotibus dicatur, & ex corde die Dominico ad Primam recitetur.* Addebat

(1) Apud Hittorp. pag. 22. edit. Rom. 1561.

(2) Card. Bona lib. 2. RR.LL. cap. 8., Martene lib. 1. cap. 4., Dominicus Georgius de liturg. R. P. tom. 2. cap. 20. Cl. Alexander Lesleo ad Missale Mozarab. pag. 543. &c.

(3) Collect. CC. Hard. tom. 6. part. 2. col. 1697.

(4) Ibid. tom. 7. col. 1806.

(5) De Script. Eccl. in Athanas.

(6) Tom. 4. Spicil. Dacher. vet. edit.

Bellarminus S. Augustini testimonium; idque inculcavit etiam Labbeus, licet ab incerto Auctore esse latinum hoc Symbolum fateatur. Verùm esse illud suppositum nunc vulgo eruditiores agnoscunt. Nam diu est, cum Lovanienses in recensione Operum S. Augustini ea verba abesse a mss. codd. testati sunt; itemque Maurini Monachi a suis, & Muratorius a vetustissimo Bibliothecæ Mediolanensis exemplo: itaque de fide ejus dubia Tillemontius, Montfauconius, Hermant admonuerunt; atque ante hos Petavius (1). Quod quidem ideo volui hoc loco ponere, quod mirum accidit mihi, id Criticæ intemperantiori tribui a recens edito Polemico Auctore (2); hujus vero auctoritati, opponi auctoritas potest omnium ferme recentiorum eruditiorumque scriptorum (3). Unum vidi, qui non sine laude pro Athanasio Symboli auctore certat, Auctorem Dissertationis Gallice scriptæ & Lugduni A. MDCCXXX. editæ (4). Verùm, ut hoc quoque dicam, argumentum quod toto *Articulo* VII. versat de mss. codd., & quo præcipue niti videtur, ei nocere potius quam favere puto. Atque ille quidem manuscriptorum codicum recensionem desumpsit a Cl. Montfauconio, qui diligenter iisdem enumeratis statuerat, Symbolum hoc esse Athanasio abjudicandum. At quid illi, Auctori nostro prosunt? Primus codex antiquissimus mutilus est. Ergo nulli favet. Sed ille vult esse præsumendum, nomen præseculisse Athanasii (5): quo jure? quo argumento? Alteri quem Usserius appellat, hic est titulus; *Fides Catholica*. Hic ei potius nocet; neque enim, si Athanasii esset, omissum fuisset celeberrimum nomen, & tanta, quæ ex illo accedebat, operi commendatio. Ita devolvimur ad Pipini ætatem & Sæculum VIII.

quo

(1) De Trinit. lib. 3. cap. 8. num. 7.

(2) Tom. 2. pag. 71. (3) LeQuien Dissertat. Damasc. I. num. 17. pag. 9. *Hanc quidem Fidem Athanasii M. Alexandrini non esse, certo certius est*. Mabillonius a Papebrochio laudatus in Resp. Art. XIII. num. 31. *Symbolum Athanasii non esse eruditissimi plerique consentiunt, quamvis cujus determinate sit Autoris inter se non consentiant*. Benedictus XIII. in Synodico Beneventano art. 7. pag. 56. *Symbolum* quicunque vult salvus esse S. *Athanasio in Breviariis hodiernis adscriptum, ... illius non esse, eruditissimi plerique sentiunt*. Ceillier tom. 5. pag. 192. *Il paroît demontré qu'il n'est point de S. Athanase*. Præter Quesn. Diss. XIV. ad. S. L. *Jam omnium fere eruditorum consensu constat, opusculum istud S. Athanasii Alex. fœtum non esse*, Tillemont. tom. 8. not. 34. *Presque toutes les personnes habiles conviennent aujourd'hui &c.* Dupin. *Présentement tout le monde convient qu'il n'est point de lui*.

(4) *Dissertation touchant l'Auteur du Symbole Quicumque &c. par un Licentié de Sorbonne*. (5) *On a sujet de présumer qu'il portoit le nom de Saint Athanase*.

quo scriptus, ut putatur, Sangermanensis codex habet quidem *Fides S. Athanasii Episcopi Alexandriæ*. Sed quis vel mediocriter doctus hujusmodi testimonium recipiat; de antiquiori nimirum re, illorum temporum, quibus cum Carolus M. instaurare scholas vellet, vix Grammaticæ Magistros duos reperire potuit; & cum innumera monumenta neglecta ab omnibus intercidissent, apertissimus campus patuit hominibus aut fraudulentis, aut semidoctis, qui cum se ignorare quod nesciebant (qui mos est horum) fateri nollent, aut majorem operibus commendationem adjungere, nomina scriptorum commutare, nova cudere, dubia venditare pro certis, aliaque facere, quæ periti horum temporum sciunt, consuevere. Cum ergo ab hac solum ætate in mss. codd. Athanasii nomen compareat, nullum ex illis argumentum desumi potest pro vindicando hoc opere Athanasio: præsertim cum antiquissimus eorum, qui hoc Symbolum explanarunt, Fortunatus Sæculo VI. eum ne verbo quidem appellarit; atque in vetustissimo codice, quem Muratorius vidit (1) legatur dumtaxat *Expositio Fidei Catholicæ Fortunati*; uti alia quoque Expositio, quam idem vir doctus (2) ait se in illo eodem codice reperisse.

5. Redeo ad harum formularum usus, quorum inter præcipuos is fuit, ut recens electi Pontifices fidem suam aliqua formula scripta manu sua testarentur. Atque hujusmodi puto eam fuisse, quam in Gregorii M. Vita Joannes Diaconus descripsit (3) præfatus; *Denique in specula sanctæ universalis Ecclesiæ vir totius humilitatis, austeritatis, ac orthodoxiæ, unde videri & audiri clarius Evangelicus præco valeret, consistens, oris sui divinissimo gladio & rectam fidem munivit, & cunctas hæreses uno Symbolo dissipavit*. Atque huic Symbolo subjicit Joannes Gregorii Synodicam, quam *Gregorius*, inquit, *secundum priscum decessorum suorum morem Jo. Constantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Johanni Hierosolymitano, & Anastasio Patriarchæ Antiocheno destinavit*. In ea professio quædam fidei continetur; *Quia*, ait, *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, sicut sancti Evangelii* IV. *libros, sic* IV. *Concilia suscipere, & venerari me fateor &c.* Explicavit hæc optime Garnerius *librum Diurnum* recensens Romanorum Pontificum, quo hæc omnia continentur (4); docuitque

(1) Tom. 2. Anecdot. pag. 228 Vide & Danielem Waterland pag. 88. (2) Ib. edit. Oper. S. Greg. MM. Parif. col. 45. (3) Lib. 2. num. 2. tom. 4. (4) Cap. 2. *De ordinatione Summi Pontificis*.

coram B. Petri corpore, teſtatur ejus ſubſcriptio apud Garnerium & Holſtenium, *Ill.* (1) *Epiſcopus Sanctæ Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ Urbis Romæ huic profeſſioni rectæ & Orthodoxæ fidei, ſicut ſuperius legitur, ſubſcripſi, eamque ad corpus tuum, Beate Petre Apoſtole, obtuli conſolidandam*. Tertiæ cur non ſit a librariis appoſita, eadem cauſa eſſe potuit, quod bis eadem exſcribere eos pigeret, nec vero neceſſarium eſſe judicarent. Formularum fidei hic uſus non ita Romani Pontificis proprius erat, ut ad alios Epiſcopos non pertineret, quod ex eodem libro Diurno colligitur (2). Poſtea eſt ad alios etiam translatus, ut multi docuerunt (3). Nec in electione ſolum id Epiſcopi faciebant; ſed cum adducti in alias regiones communionem eorum Epiſcoporum petebant; præſertim vero Romæ ſi eſſent, & Romanæ Eccleſiæ communionem poſtularent; aliqua vero de iis ſuſpicio emanaſſet.

6. Habemus hujus poſtremi generis exempla multa, ut Marcelli Ancyrani apud Epiphanium (4); de qua quidem profeſſione, quæ ibi legitur, etſi dubitaverit Baronius (5), an ea ſit, quæ eſt tum Julio Pontifici oblata, nos tamen minime in ſuſpicionem eſſe adducendam cenſemus. Alia formula ſive ἔκθεσις πίστεως, ideſt Fidei expoſitio edita eſt a Montfauconio (6), nomine ejuſdem, atque ipſius Clericorum, cum, ut ibidem ajunt, in crimine vocarentur, quod aliena a fide ſentirent. Nullam S. Athanaſii, qui cum Marcello in communionem a Julio receptus eſt (7), Fidei formulam, aut expoſitionem habemus, vel quod ſcelerum potius quorumdam quam violatæ fidei accuſaretur, vel quod ſatis perſpecta Julio eſſet illius Fides. Nam quæ Athanaſii nomine nunc quoque extat Fidei expoſitio, ſe ipſa prodit, ſuppoſitam ſanctiſſimo doctiſſimoque viro fuiſſe (8), & eſt etiam inſcripta Liberio. Alia etiam cauſa eſſe potuit, quod, cum ille, ut Hilarius, & multi, hunc novarum condendarum Fidei formularum morem non ſatis probare viderentur, id feciſſet ex conſueta & vulgari Nicæna formula. Ita etiam interpretor quod de Hilario Sulpicius Severus narrat (9); *Is ubi Sele-*

(1) Notum eſt. *Ill.* indicare nomen ponendum, idemque valere, quod nunc *N.N.* Litteram *N.* loco nominis proprii Menardus *ad Sacrament. S.Gregor.* paulo ante annum M. poni cœpiſſe putat. Mabillonius ante annos octingentos; quod adnotavit Du Cangius. V. lib.2. A. Diplom. cap.22. num.17.

(2) Tit.6. &c. (3) V. SS. D. N. BENEDICTUM XIV. de Synod. Diœc. lib.v. cap.2. (4) Hæreſ.82. n.3. & ap. Couſtant. pag.390.

(5) Ad a.341.

(6) Collect. nov. PP. tom.2. p.1.

(7) V. Jul. epiſt. ex recenſ. Couſt. n.9. col.367. (8) V. eumdem Couſt. Append. col.95. (9) Lib.2. cap.42.

Seleuciam venit, magno cum favore exceptus, omnium in se animos, & studia converterat: ac primum quæsitum ab eo, quæ esset Gallorum fides; quia tum Arrianis prava de nobis vulgantibus suspecti ab Orientalibus habebamur, trionymam solitarii Dei unionem secundum Sabellium credidisse: sed exposita fide sua, juxta ea, quæ Nicææ erant a Patribus conscripta, Occidentalibus perhibuit testimonium. Quamquam formularum hujusmodi loco haberi possunt conclusiones illius operis de Trinitate, & præcipue alterius quem Constantio Augusto inscripsit (1). Ex quibus etiam perspicitur, amasse quosdam has formulas, etsi a nemine postularentur, scribere; aut alia cum scriberent, illis inserere. Hæreticorum vero, aut quorum in suspicionem adducta fides fuerat, extant harum formularum multæ, sive Catholicæ, cum Ecclesiasticæ communioni reddebantur, sive Hæreticæ cum in eorum erroribus obfirmabantur. Hujusmodi est Theodori Mopsuesteni Symbolum a Mario Mercatore productum & refutatum (2), & Arianorum illæ multæ, quas Athanasius, & Hilarius referunt: Ursacii & Valentis Arianæ factionum principum libellus Julio Pontifici datus, Catholicus (3), Theodoreti professio fidei, quam Baronius etiam recitat (4): item Leporii qui a Sirmundo recensitus (5) inscribitur *libellus emendationis seu satisfactionis*; eumque Augustini esse opus contendit Quesnellus (6): quamquam hujus uberior sermo ab hoc genere formularum, de quo dicimus excludere possit.

7. Atque hinc nimirum celeberrimus & frequentissimus harum formularum sive libellorum usus, quibus ad Catholicam Ecclesiam redeuntes Hæretici cogebantur errores suos damnare, veramque Fidem profiteri. Hunc inter modos quibus Ecc-

(1) *Intelliges a me in Sacramento solius Dei veri, & quem misit Jesum Christum, prædicari unum Deum patrem, ex quo omnia, & unum D. J. C. per quem omnia, natum ex Deo, qui est ante tempora æterna, & erat in principio apud Deum, Deus Verbum, qui est imago Dei invisibilis, in quo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter; qui cum in forma Dei esset, humilians se salutis nostræ causa, formam servi ex conceptu Spiritus S. de Virgine accepit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; & post resurrectionem mortis, deinde in cælestibus sedens, aderit judex vivorum & mortuorum, & rex omnium æternorum sæculorum. Est enim Unigenitus Deus, & Deus verus, & Deus magnus, & super omnia Deus; & omnis lingua confitebitur, quia D. J. C. in gloria Dei Patris est. Hæc ego in Spiritu S. ita credidi, ut ultra hanc de D. J.C. fidem non possim doceri &c.* (2) V. Part. 2. edit. Garn. pag. 251. (3) V. Athanas. in Apol. contra Ar. 2. 58. (p. 176.)

(4) Ad a. 444. num. 25.

(5) Extat etiam tom. 7. Bibl. PP. edit. Lugd. (6) In ep. 134. S. Leon. tom. 2. pag. 508.

clesiæ reconciliabantur, qui ab ea sejuncti fuerant numeravi S. Gregorius (1). *Equidem ab antiqua Patrum institutione didicimus ut quilibet apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione Chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti Chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Oriens reformat. Monophysitas vero, & alios ex sola vera confessione recipit; quia sanctum baptisma, quod sunt apud Hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit; cum vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel isti propter professionem veræ fidei sanctæ & universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti*. Difficilis visus est hic locus viris doctis, maxime si cum aliis comparetur, Siricii (2); *Arianos nos cum Novatianis, aliisque Hæreticis, sicut est in Synodo constitutum, per invocationem septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione, Catholicorum conventui sociamus; quod etiam totus Oriens Occidensque custodit*. & S. Innocentii (3); *Arianos, ceterasque hujusmodi pestes, quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine pœnitentiæ, ac S. Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus*; item S. Leonis (4); *Qui baptismum ab Hæreticis acceperunt sola invocatione Spiritus Sancti per impositionem manuum confirmandi sunt*. Quid enim Orientis morem a consuetudine Occidentis segregat Gregorius; unum eumdemque esse affirmat Siricius, cum Innocentio & Leone? Et tamen ad *Antiquam Patrum institutionem* provocat Gregorius, ad *Synodi constitutum* Siricius. Præterea quid de Occidente narrat Gregorius? Sola manuum impositione, in Hæreticis reconciliandis Occidentem usum? At extat Arausicanæ Synodi Canon I.; *Hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderant, si desit Episcopus, a Presbyteris cum Chrismate & benedictione consignari placuit*. Extat Epaonensis Canon XVI. *Presbyteros propter salutem animarum desperatis & decumbentibus Hæreticis, si conversionem subitam petant, Chrismate permittimus subvenire*. Nodum hunc ut solvam, antea adstringam fortius aliis quæstionibus. I. Confirmationis Sacramentum, videri in Occidente frequentius designari solitum nomine impositionis manuum, & invocationis septiformis Spiritus; in Oriente vero Unctionis. De materia Sacramenti Confirmationis non disputo. Unctionem quo-

(1) Lib. XI. Ind. IV. ep. 67. (t. 2. Op. col. 1167. (2) Epist. ad Himerium cap. 1. (3) Ep. 24. n. 4. edit. Coust. col. 853. (4) Ep. 85.

legitimo & unica S. Ecclesiæ baptismo ad regnum Dei regeneratione Divina præparantur, Sacramento utroque nascantur. Jam vero tribuemusne hoc Africanis PP., & Firmiliano & Cypriano, ut si notabilis aliqua discrepantia inter utrumque esset, hanc ignorarent? ut tam confidenter, re ignorata, hoc pacto argumentarentur? III. Quæro de Gregorio ipso; num eam divisionem ita instituerit, ut solùm id quod nominatim exprimit, adhibitum in reconciliatione Hæreticorum intelligeret, ac non potius id expresserit, unde discrepantia colligi poterat, cetera etiamsi adhiberentur, non nominaret? Ita profecto videtur. Nam professionem fidei ab omnibus omnino Hæreticis requisitam, nunquam omissam, vel ex Laodiceno constat, hoc nimirum imperante (*1*), *Novatianos vel etiam Quartodecimanos, quos Græci Tessaradecatites appellant .... Sed & Catechumenos eorum vel Fideles non recipi priusquam condemnent omnem hæresim plenissime; ante omnia autem in qua detinebantur. Et nunc qui apud eos Fideles dicuntur Symbolum Fidei doceantur, atque ita unctos sancto Chrismate Divino Sacramento communicare conveniet*. IV. Quæro de Synodo, quam Siricius appellat, quæ ea sit? Constantinopolitanam I. esse, & Canonem VII. appellari Holstenius (2) putavit, quem reliqui ferme sequuntur. Sed mirum esset, eos Siricium Canones appellasse, quos nec admisit, nec probavit Ecclesia Romana. Prætereo quæ de numero Canonum Cpæ hujus Synodi disputantur; cum Græci tantum sequioris ætatis, Photius, Arsenius, Aristenus septem numerare videatur; ceteri vel duos commemorant, ut Synodus ipsa Damaso scribens, vel tres, ut apud Gratianum Anselmus Cardinalis, vel quatuor, ut Dionysius Exiguus; & Simeon ipse Logotheta ex Græcis: Itaque non vana est suspicio eorum, qui, cum verba hujus Canonis omnia inveniant in epistola, quæ sæculo V. data legitur Martyrio Antiocheno (3), inde hunc Canonem translatum in Concilii hujus Acta censent. Canone verò hoc Cpo rejecto, nullum nunc habemus Canonem, quem spectare Siricius potuerit, nisi Laodicenum, quem recitavimus. Laodicenum ergo appellasse Siricius videtur; qui quidem Laodicenus ita est restituendus, quemadmodum nos eum produximus. Nam quòd in vulgatis nonnullis præter Novatianos & Quartadecimanos leguntur *Photiniani*, existimandum est omnino intrusam fuisse eam vocem, vel quòd antiquiores codices eam non habent, ex quibus est Sanger-

manen-

(1) Canon. 7. (2) Differt. 2. De Confir. (3) V. Jus Græco-Roman. Leunclavii pag. 290.

manensis, ante annos mille exaratus; teste Ceillier (1); vel quòd pariter deest in antiquissimis versionibus, qualis est Ferrandi. Sed & Quartadecimani, qui ibidem nominantur, non alios esse a Novatianis judico, sed eorum genus, qui nimirum orti sunt a Sabbatio Quartadecimano, de quo Socrates (2) inter Novatianos schisma fecisse refert, atque adjunctis Presbyteris duobus Theoctisto & Machario, affirmasse, Pascha *juxta morem Judæorum observari oportere*. His nodis adstrictam quæstionem solvere mihi facile posse videor, & Gregorium cum Siricio ceterisque decessoribus suis conciliare, hæc asserendo: Quòd nimirum in Confirmatione manus impositio olim in Occidente præcipue spectaretur, in Oriente unctio; atque hoc pacto reconciliatio Hæreticorum fieret; ideo Gregorium sigillatim, quæ fierent, considerantem, Orientis morem a more Occidentis distinxisse; sed quod uterque modus Confirmationem vel conferret, vel repræsentaret; ideo iis verbis expressisse, quo apud Occidentales exprimi Confirmatio solebat; idest manuum impositione. Hunc modum præscripsisse Laodicenum, cum de solis Novatianis ageret, & Confirmationis Sacramentum intellexisse, quod Novatiani in baptismate conferre eam non solerent, teste Theodoreto (3); *Iis quos baptizant Sanctissimum Chrisma non conferunt, ideoque cum ab hac Hæresi ad Ecclesiæ corpus reverterentur venerandi illi PP. ungi praeceperunt*; Posteriora Concilia id maxime spectantes quod erat a Laodiceno statutum, hunc morem ad omnes Hæreticos extendisse; ea præterea ratione ductos, quod hoc præcipue Sacramento, Spiritus Sanctus conferri dicitur. Jam vero Spiritus Sancti gratia, & Sacramenti baptismatis effectus tunc primum operatur cum Hæretici in Ecclesia Catholica esse incipiunt; tunc enim, ut Augustinus ait (4); *Accipiunt, quod non habebant, ut salubriter habere incipiant, quod tanto perniciosius quanto indignius habebant*: atque ut, ibidem addit, *non ut destruantur Ecclesiæ Sacramenta, sed ut ea ipsa intus salubriter habeant*: ideo sub quadam Sacramenti Confirmationis imagine (si jam Sacramentum hoc in Hæresi accepissent) reconciliatos fuisse; uti etiam *sub imagine pœnitentiæ* (quod in pœnitentia quoque manus imponeretur) reconciliatos eosdem ait Innocentius (5). Cum vero semper in reconciliatione Hæreticorum, aut ipsum Confirmationis Sacramentum occurrat, aut imago Sacramenti, quæ quidem verum existere Sacramentum indi-

(1) Tom.4. pag.727.
(2) Lib.3. cap.11.
(3) Lib.3. Hæretic. fabul. cap.5.
(4) Lib.2. contra Crescon.
(5) Epist.24. num.4.

indicat, ut hominis imago significat verum existere hominem; hinc nihil juvantur Hæretici Sacramenti Confirmationis traditionem evertere conantes (quod objicit Holstenius) ab iis qui ritus omnes, & nomina Sacramenti Confirmationis ibi etiam admittunt, ubi verum Sacramentum non est. Hoc pacto ab iis recedimus, qui in Hæreticorum reconciliatione Chrismate factam semper agnoscunt Confirmationis Sacramentum.

8. Prætermittimus formularum fidei usus minus celebres, ut ad eum veniamus, qui primus fuit & obtinere inter eos præcipuum locum debet; ut scilicet quæ sint Christianæ fidei dogmata definirent, & quæ credenda essent Fidelibus proponerent. Antiquissimi Ecclesiæ Patres formulis his utebantur. Nunc Canonibus res tota peragitur, atque in eos conjiciuntur cùm quæ ad Fidem, tùm quæ ad doctrinam pertinent. Nec verò nego, quod doctissimus Feltriensis Episcopus docuit (1), Fidei dogmata *Canonis* nomine nuncupari aliquando, atque hanc etiam doctrinæ partem, in quâ de Fide agitur, Canonico Jure contineri: item in codicem Canonum Fidei definitiones fuisse relatas, quod videre licet etiam in Codice a Quesnello producto; quem tamen esse non putamus, qualem titulo illo haberi voluit, Codicem Ecclesiæ Romanæ. Ceterùm apud Veteres dicimus frequentius Canones, atque definitiones ipsas Fidei solere distingui. Pelagius II. (2) de generali Synodo scribit; *Omnes novimus, quod nunquam Canones, nisi peractis definitionibus Fidei, nisi perfectis Synodalibus gestis habeantur, ut servato Ordine, cum prius Synodus ad Fidem corda ædificet, hinc per Regulas Canonum mores Ecclesiæ actusque componat*. Facundus Hermianensis (3) cognovisse ait Marcianum; sibi cedere non posse impune, vel *quæ jam de Fide Christiana rite fuerant constituta, discutere, quod nullatenus licet; vel novos constituere Canones, quod nonnisi multis & in unum congregatis primi Ordinis Sacerdotibus licet*. Atque hinc de Eutychis libello Dioscorus; *numquid habet, quia Canon? non est Canon: aliud Canon aliud definitio*. Hic vocis *Canon* vulgatior postea & communior usus. Nihilominus quod Symbolum regula esset credendi; hinc Rufinus (4) de Apostolis; *hanc credentibus dandam esse Regulam statuunt*. Augustinus (5) *Regula Fidei quod Symbolum dicitur*, & paulo superius, *Symbolum est breviter complexa Regula Fidei*. Tertullianus (6) *Regula est autem Fidei, quæ creditur unum omnino Deum esse &c.* atque

(1) Institut. Jur. Canon. cap. 1.
(2) Ep. ad Eliam Aquilej. cap. 17.
(3) Lib. 12. cap. 3.
(4) Expos. Symbol. cap. 1.
(5) Lib. 1. de Symbol.
(6) De Præscript. cap. 13.

atque alibi (1); *Regula autem Fidei una omnino est, sola immobilis, & irreformabilis credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem &c.* Hieronymus (2) de Montano; *Primum in Fidei Regula discrepamus &c.* S. Leo (3) *Regulam Fidei* vocat Symbolum per *auctoritatem Apostolicæ institutionis acceptam*: ubi animadvertere licet *Regulam* vocari adjecto nomine *Fidei*, quod alteram significationem vocis *Canon* subindicat. Ita *Regula veritatis* simili modo dictum Symbolum reperitur. S. Irenæus (4); *Cum teneamus nos Regulam veritatis idest, quia sit unus Deus Omnipotens &c.* Novatianus (5); *Regula exigit veritatis, ut primò omnium credamus in Deum Patrem & Dominum Omnipotentem &c.* & alibi (6); *Eadem Regula veritatis, docet nos credere post Patrem etiam in Filium J.C.* Græce eodem modo τῆς πίστεως τὸν κανόνα Nicænum Symbolum vocat Calchedonense (7). Omitto similia nomina: ut *Regulam Catholici & Apostolici Symboli*, quod occurrit apud S. Leonem. (8) Contra etiam Fidei definitiones quæcumque sint Symbolum vocantur, atque hæc nomina conjunguntur & permiscentur. Ipsa Synodus sub Sergio Patriarcha lecta Imperatoris Heraclii Ectesi (quæ in Lateranensi sub Martino (9) continetur) exclamavit; *Hæc sunt Patrum dogmata, hæc sunt præsidia Ecclesiæ, hæc Orthodoxæ Fidei stabilitas, hæc Sanctorum quinque Conciliorum Symbola*. Quando etiam S. Cyrillus & Jo. Antiochenus Patriarcha simul convenerunt, quod tunc editum est Fidei decretum, Symbolum appellatum fuit; *Objiciunt nobis*, ait Cyrillus, *Adversarii quod novum Symbolum receperimus* (10). Justinianus (11); *Fidei definitionem, hoc est Sacrosanctum* (μάθημα) *documentum sive Symbolum retinemus atque custodimus a SS. Patribus* CCCXVIII. *expositum*. Et in ejusdem edicto adversus III. Capitula (12) *Anathematizaverunt eos, qui aliam definitionem Fidei, sive Symbolum sive Documentum tradunt*; ut pro eodem habeat ὅρον πίστεως, σύμβολον, μάθημα. Atque hinc fortasse non male legunt mss. codd. quidam in Leone M. (13) de Attico; *Chalcedonensis Symboli definitionem de Fide .... profiteatur*, licèt alii habeant Synodi.

(1) De veland. Virgin. cap. 1.
(2) Ep. 41. num. 3. ad Marcell.
(3) Serm. 60. cap. 2. (4) Lib. 5.
(5) De Trinit. cap. 1. (6) Cap. 9. cap. 19. (7) Act. 3. (8) Serm. 23.
(9) Secret. 3. (tom. 3. Collect. Hard. col. 799.) (10) In epist. ad Jo. Tom. 5. Oper. part. 2. pag. 112.
(11) L. 7. C. de Summ. Trin.
(12) T. 3. Coll. Hard. col. 303.
(13) Ep. 132. al. 128.

FINIS.